1/4/90

కర్రావు

— కొట్రగడ్డి దయానంద్

గొర్రెల మంద దుమ్ము రేపుకుంటూ హడావుడిగా కదిలి పోయింది. పిల్లలందరూ ఆ దుమ్ములోనే గోళీలాడుకుంటూ పెద్ద పెద్దగా గోల చేస్తున్నారు.

"పిన్నాం! గుడ్డ వెయ్యి" అంటూ సాకలి గోవిందు వరండాలో నుంచి కేకేసింది.

"కాస్సేపుండవే గోయిందు! పొయ్యి మీద తిరగ మోత మాడిపోతుంది" అంటూ లోపల్నుంచి సావిత్రమ్మ బదులు చెప్పింది.

బయట అలానే గోడ కానుకుని పర ధ్యానంగా రోడ్డుమీదికి చూస్తుందిగోయిందు.

ఎవరో సాధువు "మాతా! భిక్షాం దేహి!" అంటూ ఇంటింటికీ తిరుగు తున్నాడు. కోడిగుడ్ల సాయిబు కోడిగుడ్లు కొని పనిలో పనిగా ముసలి అచ్చమ్మ మనమ రాలికి దడుపు మంత్రం వేస్తూ తెగ ఆవు లిస్తూ ఆయాస పడుతున్నాడు.

ఇవేవీ గోయిందమ్మ దృష్టికి పోలేదు. ఆమె నల్లగా ఎత్తుగా ఉంటుంది. పుట్టడమే ఒక కన్ను మెల్లతో పుట్టింది. పుట్టిం తర్వాత ఇంకో కంట్లో పువ్వు కూడా పూసింది. ఆమె వికారంగా ఉన్నా ఈడేరిన మరుపటి ఏడే సాకలి సూరయ్య పెళ్ళాంగా ఆ ఊరిచేరింది. ఇప్పుడామెకు పాతికేండ్లు. గుడ్డల మూటల బరువు వీపు మొయ్యడాన నడుం కాస్తంత ముందుకు వంగిపోయినట్లుంటుంది.

"ఏమే! గోయిందూ నే విన్నది నిజ మేనా?" అంటూ సావిత్రమ్మ మైల బట్టల్ని తీసుకొచ్చి గోయిందు ముందు పడేసింది. గోయిందు ఉలిక్కిపడి వేసిన బట్టల్ని జాగ్రత్త గా మడుచుకోసాగింది.

"కొన్ని కొన్ని విషయాలు వాటంతట అవే అందరికీ తెలుస్తాయే!"అంది సావిత్రమ్మ మళ్ళీ.

"ఇదుగో ఈ పీట మీద కూర్చో"!

పీట మీద కూర్చుంటూ కళ్ళ వెంబడి నీళ్లు తెచ్చుకుని అంది గోయిందు—

"అయితే ఈ సంగతి ఆసాములు ఇళ్ళల్లో గూడా తెల్సి పోయిందన్నమాట" అని పైకి అని "సమ్మస్సరం నుంచీ గుండెల్లో దాచు కున్నా, దాచుకుని ఏం నాభం?" అని మనసులో అనుకుంది.

"నే విన్నది నిజమేనన్న మాట?" ఆరాగా అడిగింది సావిత్రమ్మ.

"ఏంచెప్ప మంటావు పిన్నాం? ఆయనకు ఉజ్జోగం పర్మినెంటు అయిందగ్గర్నుంచీ "నువ్వు బాగా లేవు, నిన్నిడిచి పెట్టి వేరే దాన్ని తెచ్చుకుంటా నంటున్నా"డు. ఆ ఊళ్ళోనే మా కులము దేనంట. మొగుడు పచ్చిన గొడ్డు మోతు ముండ మాయ చేసిందో, మరుగుదు మందు పల్లిందో గాని నా మొగున్ని నాకు గాకుండా చేస్తుంది. ఎప్పుడన్నా ఆయన ఇంటికొచ్చినా పిల్లి మీదో, కుక్క మీదో పెట్టి కొడుతున్నాడు పిన్నీ!" చిన్నగా ఏడుస్తూ చెప్పింది గోయిందు.

"అయినా పదేళ్ళు కాపురం చేసి ఇద్దరు పిల్లలు పుట్టిం తర్వాత వాడికిదేం తెగులే? నీ అలుసు చూసుకునే గాని మరుగుదు మందు ల్లేవూ మంత్రాల్లేవే పిచ్చిదానా! అయినా మీ కులంలో మారు మనువులు చెల్లుతాయి గదా!"

"లేదు పిన్నాం! మొన్నా మధ్య పస్తీ క్కూడా వెళ్ళొచ్చా! వాళ్ళు అదే మందు పెట్టిరనే చెప్పేరు. మారు మనువు చేసు కుని వాడొస్తే ఆ ఎదవ ముండ తోటి కాపురం పంచుకుంటానా సావనైనా పస్తాను గానీ!"

"తొందరపడి పిరికి పనులుచెయ్యబాకు! నీ ఉసురు తగిలి నీ పిల్లల గతి ఏమవుద్దో ఆలోచించేవా?" అంటూ అన్నం కూరలు తెచ్చి గిన్నెలో వేసి టిఫిన్‌లో మజ్జిగ పోసింది సావిత్రమ్మ.

"రేపైతే మా అయ్యొస్తాదు. మా కులం వాళ్ళందరూ కూర్చుని ఏది నిర్ణయిస్తే అదే అమలవుద్ది" పైకి లేచింది గోయిందు.

వీపు మీద పెద్ద గుడ్డల మూట వేసు కుంది. దాని మీద చిన్న మూట, ఆ దానిపైన అన్నం గిన్నె, చేతిలో మజ్జిగ టిఫినూ...

సాకలిపాలెం వైపు కదిలింది గోయిందమ్మ.

అమా అమా! తమ్ముడు మట్టి తింటున్నాడే!" అంటూ కూతురు ఎదు రొచ్చింది. అన్నం గిన్నె కూతురు చేతి కిచ్చి గుడ్డల మూటల్ని దబ్బున కింద పడేసింది. ఇంట్లో నుంచి ఇంకో గిన్నె తెచ్చి వరి అన్నం కూరలు అందులోకి తీసింది. మిగిలిన జొన్న సంకటి, వరిగ అన్నం బయట పందుల తొట్లో పడేసింది. కొడుకుని దగ్గరకు తీసు కుని కింద మట్టిలోనే కూలబడి జాకెట్టు ముడి విప్పి వాడికి పాలీయ సాగింది.

గోయిందమ్మ ఆ ఇంటికి కాపురాని కొచ్చి పదేళ్ళయింది. వచ్చీ రాగానే ఆడ దిక్కులేని సంసారాన్ని ఒక దారికి తేవాలని నిర్ణయించుకుంది. చెయ్యలేనని మానుకున్న ఇళ్ళకు ఆమె మళ్ళీ ఉతకడం మొదలు పెట్టింది. సంవత్సరానికి అయిదారు పందు ల్నన్నా పెంచి అమ్మించేది. కూలడానికిసిద్ధం గా ఉన్న ఒంటి నిట్టాడు ఇంటిని రెండు నిట్టాడుల ఇంటికి చేయించింది ఆ ఇల్లు కట్టడానికి మోసింది. తాటాకుల తోపులో ఆకులు పడ గొట్టింది. కొన్నాళ్ళు కరంటు పని చేస్తే ఆ ఉద్యోగం ఖాయమై పర్మినెంటు అవుద్దని చెప్పి పెనిమిటి సూరయ్యను అటు పంపించింది. మగరాయుడిలా నిలబడి ఆ సంసారాన్ని ఒక స్థితికి తీసుకొచ్చింది.

మొగుడికి ఉద్యోగమొచ్చి వేరే ఊళ్ళో ఉంటానంటే "దూర భారం కదా! రోజూ తిరగడం కష్టంలే" అనుకుని సరేనంది. ఆ తర్వాత సూరయ్య అక్కడెవర్నో ఉంచు కోవడం, ఇంటకి సరిగ్గా రాక పోవడం, వచ్చినా గోయిందుని కొట్టడం... నిన్నొది లేస్తాననడం...

రేపు కుల పెద్దలు అందరూ కూర్చుని మాట్లాడతారు. మాట్లాడి మాత్రం వాళ్ళు చేసేదేముంది?

"నన్నైతే బలవంతాన వాడితో కాపురం చెయ్య మనరుగా" మనసులో అనుకుంటూ పైకే అనేసింది గోయిందు అని ఎవరైనా విన్నారేమోనని చుట్టూ చూసింది.

తుమ్మ చెట్టు మీద కూర్చుని వల్లంచి పెట్టలోక కిందికీ పైకీ ఊపుతూంది.

"అమ్మో! పొద్దు చానా జరిగి పోయిందే. సాకిరేవుకి ఎప్పుడు పోవాల? ఎప్పుడు ఈ గుడ్డలన్నీ ఉతకాల" అంటూ కొడుకును కిందకు దించి పైకి లేచింది.

** ** ** **

అప్పడే ఊళ్ళో నుండి బస్సు వెళ్ళి నట్టుంది. ఎర్రటి దుమ్ము వలయంలో ఊరంతా చిక్కు కుంది. ఆదివారం కావడాన ఊరికి ఎడంగా ఉన్న చర్చి మైకులో నుండి దేవుడి స్తోత్రాలు వినబడుతున్నాయి. ఊరికి మధ్యనున్న చిల్ల చెట్ల నీడలో కొంత మంది నిశ్శబ్దంగా పేకాటాడు కుంటున్నారు.

ఆ చిల్ల చెట్లెను అనుకుని ఉన్న సాకలి పాలెంలో...

ఆ ఇంటి ముందు మూడు మంచాలు వాల్చి ఉన్నాయి. వాటి మీద కులం పెద్దలు కూర్చున్నారు. ఆడవాళ్ళు కొంత మంది ఎడంగా కింద కూర్చున్నారు. వాళ్ళమధ్యలో గోయిందు కూర్చుని మట్టిలో పిచ్చి గీతాలు గీస్తూంది. వాళ్ళకు కాస్తదూరంలో ఉన్న తుమ్మ చెట్టుకు ఒక ఆవు. దానికి కాస్త ఎడంగా ఉన్న చెట్టుకు ఒక కోడె దూడ కట్టేసి ఉన్నాయి. ఆవుకు పొద్దుటి నుంచి నీళ్ళు పెట్టక పోవడాన అది మనుషుల వైపు ఆశగా చూస్తూ అటూ ఇటూ కదుల్తూంది.

"నేనైతే ఇద్దర్ని సాదగలను. దీని కిష్టమైతే దాన్నికూడా తీసుకొచ్చి ఇక్కడే ఉంచుతా! లేదంటారా? దీనికీ, నాకు ఇంతటితో చెల్లు. దాన్ని మనువాడేది ఖాయం" తేల్చి చెప్పేడు సూరయ్య.

అందరూ గోయిందుని చూచేరు. ఆమె ఏదో గొణిగింది. దాన్ని తర్జుమా చేసి ఇంకొ కామె "అది సావనైనా సస్తదంటా గాని ఇంకొక ఆడదానితో మొగుణ్ణి పంచుకోనని అంటూంది" అంది.

'అట్టయితే తెగతెంపులు చేసుకోవడమే మంచిది. మగాళ్ళలోంచి ఎవరో అన్నారు.

"తెంపితే తెగడానికి ఇదేమన్నా అయిదా రోజుల బంధమా?" ఆడవాళ్ళలో నుంచి వినోచ్చింది.

"వాడు నా కిష్టం లేదంటుంటే అది మాత్రం ఎన్నాళ్ళు కాపురం చేసుద్ది? రేపు వాడేదైనాకోపంతో అఘాయిత్యంచేస్తేనో?" ఎవరో ప్రశ్నించారు.

తర్జన భర్జనలు జరిగేయి.

కుల పెద్దలందరూ అవతలకు వెళ్ళి ఏదో మాట్లాడుకునొచ్చేరు.

వచ్చి ఈ పదేళ్ళ వాళ్ళ బంధాన్ని పుట్టు క్కుమని తెంపేసేరు వాళ్ళు. గోయిందమ్మ కూ సూరయ్యకూ ఆ రోజుతో ఏ సంబంధ మూ లేదని తేల్చేరు. ఆమె కట్నంగా తెచ్చిన వెయ్యి న్నూట పదార్లూ, గిన్నెటూ, గ్లాసులూ ఏమన్నా ఉంటే అవీ వెనక్కిస్తా మన్నారు. గోయిందు ఆడది కాబట్టి ఎదిగొచ్చిన ఆడ పిల్లను ఆమెతోనే ఉంచాలన్నారు. మూడేళ్ళ కొడుకు తండ్రితోనే ఉండాలనీ తేల్చేరు.

గోయిందమ్మ మనసు కుత కుత ఉడికింది.

"ఈ పదేళ్ళ నుంచీనేనీ ఇంటికి ఎంత చాకిరీ చేసేనో నాకు తెల్సు, నా రెక్కల కష్టం నేనిమ్మనడం లేదు. వాడికంటే నా మీద ఇష్టం లేదు. వదిలేస్తానన్నాడు. సరే! మరి నా కొడుకుని నాక్కాకుండా చేయడం ఇదేం న్యాయం?" అంటూ ఎదురు తిరిగింది.

అందరూ ముఖా ముఖాలు చూసు కున్నారు.

"ఒసే పిచ్చి మొహమా! మగ పిల్లోడ్ని నువ్వు పెంచగలవా? నీ కూతురు నీ చేతి కందొచ్చింది. నువ్వు మళ్ళీ లగ్నం చేసుకోక పోయినా నీ కూతురు ఆసరా అవుద్ది నీకు" అన్నాడు గోయిందు తండ్రి జోగయ్య.

తండ్రి ఆమాట అనేసరికి ఆమె తల్లడిల్లి పోయింది.

కాసేపు మనసులో మధనపడింది. మరి కాసేపు పెద్దగా ఎడ్చింది. మూడేళ్ళ కొడుకు ని తన తోనే ఉండ నియ్యమని అందర్నీ పేరు పేరునా బతిమాలుకుంది.

ఆమె గోడు ఎవరూ ఆలకించలేదు.

జోగయ్య కాస్సేపటికి పిల్ల పెద్దదై పెళ్ళీడు కొస్తే దాని బాధ్యత తండ్రి చూడా లని పట్టు బట్టేడు.

దానిమీద నలుగురూ నాలుగు మాట లన్నారు.

పెళ్ళి చేసేప్పుడు కూతురికి సూరయ్య అయిదు వేలు ఇవ్వాలని తేల్చేరు.

అంతా ఎక్కడి దక్కడ సైసలా చేసేరు కాని కర్రావు దగ్గరే పేచీ వచ్చింది వాళ్ళకు. అదీ కర్రావు దగ్గర కాదు దాని కోడె దూడ దగ్గరే! కాపురానికి పంపేప్పుడు జోగయ్య కూతరితో పాటు కర్రావునీ పంపేడు. అక్కడి కొచ్చాక నాలుగు ఈతలు ఈనింది. ఇది అయిదో ఈత.

జోగయ్య మనవడు అల్లుడు దగ్గర ఉండ టానికైతే ఒప్పుకున్నాడు గానీ కర్రావు మాత్రం కోడె దూడ రావాలని పేచీ పెట్టేడు.

"శీ! వీల్లేదు. అది మా ఇంటికొచ్చాక ఈనింది కాబట్టి అది మాదే! ఇంతకు ముందు నాలుగీతలు దూడలు మావి కాలేదా?" అని నిల దీసేడు సూరయ్య.

దానిమీద చాలాసేపు వాదనలు జరిగేయి.

ఆఖరుకు దాన్ని కూడా తెంపేసేరు.

కోడె దూడ సూరయ్య దగ్గరే ఉండేట్టు దాని బదులుగా జోగయ్యకు మరో వంద రూపాయలు ముట్టేట్టు తీర్పు చెప్పేరు.

అంతటితో వాళ్ళు ఆ సమస్యను పరిష్క రించి పైకి లేచ్చేరు. మూడు గంటల బస్సు వచ్చివెళ్ళింది. సూర్యుడి వేడింకా తగ్గలేదు. ఎక్కడా ఒక్క ఆకు కూడా కదల్డాం లేదు.

"లే లే! తొందరగా నడిస్తే గాని పొద్దు పడమటి గూట్లో పడబోయే సరికి ఊరికి చేరు కోలేం" ఏడుస్తున్న కూతురితో అన్నాడు జోగులు.

ఆమె లేచింది. తన గుడ్డలు, పిల్ల గుడ్డలు మూట గట్టుకుంది. ఆమెకు ఆ ఇంటిని వదిలి వెళ్ళాలని లేదు. తన రెక్కలు నరికి ముక్కలు ముక్కలు చేసి కట్టిన ఇల్లు...: నవ మాసాలు మోసి కన్న కొడుకుని వదిలి వెళ్ళాలంటే ఆమె తల్లి మనసు ఒప్పుకోవడం లేదు. రేపటి నుంచి వాటికీ తనకూ ఏ బంధమూ లేదంటే ఆమెకు ఏడుపొస్తుంది.

చివరిసారిగా కొడుక్కి పాలిచ్చింది. వాడి ఒళ్ళంతా తనివి తీరా తడిమింది. ఏడుస్తూనే వాడ్ని ముద్దులతో ముంచెత్తింది. ఆమె ఎందు కేడుస్తుందీ అర్థం కాక పసివాడు వాడూ ఏడుస్తున్నాడు. వాడ్ని లోనికి ఈడ్చుకెళ్ళేడు సూరయ్య.

జోగయ్య ఆవుకు నీళ్ళు పెట్టి మెడకు గుద్ది బంద కట్టేడు. మెడ తాడు పట్టుకుని బయల్దేరేడు. వాళ్ళ వెనక వాళ్ళ ఊరి నుంచి వచ్చిన మరో ఇద్దరు, కూతురి చెయ్యి పట్టు కున్న గోయిందూ కదిలేరు.

కర్రావు కదలడం లేదు. రెండడుగులు ముందు కేస్తే ఒకడుగు వెనక్కేస్తోంది. కోడె దూడ మెడతాడు గుంజిపట్టి కాళ్ళు నేలకు తొక్కిపట్టి చెవులు రిక్కించి తల్లినే చూస్తుంది.

"ఒరే! ఇదొచ్చేట్టు లేదు. కర్రతో రెండు తగల్నియ్యండిరా" అన్నాడుజోగయ్య.

వెనక ఉన్న వాళ్ళు గట్టిగా అదిలించేరు అయిష్టంగానే ముందుకు కదిలింది ఆవు.

ఊరు దాటేరు. హరిజన వాడ దాటేరు. ఇక గ్రామ బొడ్డు రాయి దాటు దారనంగా అప్పుడు కొమ్ము విసిరింది కర్రావు. విసిరి పక్క చేలోకి ఒక్క గెంతు గెంతింది. జోగులు చేతిలోని తాడు ఎప్పుడో జారి పోయింది.

"దీని సిగ తరగ! జారిపోయె కదరా!" అని అరిచేడు జోగయ్య. కర్రావు ఊళ్ళోకి అడ్డదిడ్డంగా పరుగు తీసింది.

మళ్ళీ అందరూ వెనక్కు మళ్ళేరు. ఇంటికి చేరుకున్నారు.

కర్రావు దూడ దగ్గర చేరింది దాని పొదుగులో కోడె దూడ తల... తన్మయం గా నుంచుంది ఆవు. మనుషుల వైపు చూసింది బుస కూదుతుంది అది.

గోవిందమ్మకు ఇంట్లో నుంచి కొడుకు ఏడుపు వినపడగానే చేతిలో నున్న గుడ్డల మూటను ఒక్క విసురు విసిరి లోపలికి పరుగెత్తింది.

ఇంటి లోపల—

సూరయ్య, తీర్పు చెప్పిన కుల పెద్దలు నలుగైదుగురు కల్లు కుండలు ముందు పెట్టు కుని తాగుతూ ఏదేవో చెప్పుకుని పెద్దగా నవ్వుతున్నారు. అవతలగా ఏడుస్తున్న పసి వాడు తల్లిని చూచి పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చి పాలకోసం కొంగులాగుతున్నాడు. ఆమెకు అంతా అర్థమైంది. వాడిని ఒక చేత్తో దగ్గరకు తీసుకుని ఆమె నిలువెల్లా ఊగి పోతూ "ఒరేయ్??" అంది.

ఇప్పుడామె అపిరమ్మలాగో అంకాళమ్మ లాగో ఉంది.

సూరయ్య, కుల పెద్దలు ఇంట్లో నుంచి పరుగెత్తుకొచ్చేరు. వాళ్ళు ఆమెను చూచే సరికే సగం మైకం దిగిపోయింది. జోగులు ఉలిక్కి పడ్డారు.

ఒరే! అయ్యా, నువ్వు తెలిసే చేసేవో తెలకా చేసేవో, వీళ్ళ డబ్బు మాయలో పడ్డారో, సారామాయలో మునిగేరో గాని నా బతుకులో నిప్పులు పోసేరు. తెల్లారే సరికి వాడు పెళ్ళి చేసుకోగల్డు. కానీ, నా కొడుకు ను నాక్కాకుండా చేసి నా గొంతు నిలువునా కొయ్యాలని చూసేరు. ఇదుగో ఇప్పుడు నా కొడుకు నాతోనే ఉన్నాడు. ఇక మీదట ఉంటాడు. ఎవుడు అడ్డొస్తాడో రండి" అంటూ కొడుకుని సంకలో ఎత్తుకుని, కూతురికి గుడ్డల మూట ఇచ్చి

"ఒరే అయ్యా! కోడె దూడ మెడతాడు విప్పు. ఆవు దగ్గరే దూడ ఉండటం ధర్మం" అంది జోగులుతో

కాస్సేపటికి —

గోయిందు కొడుకు నెత్తుకుని ముందు నడుస్తుంటే ఆమె వెనక ఆవూ దూడ ఎవరూ పట్టుకోకుండానే నడుస్తున్నాయి.

వాటి వెనక జోగయ్య, మిగతా వాళ్ళూనూ...

155